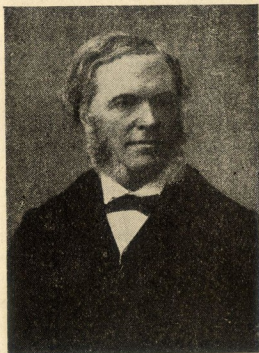

MAURICE EMMANUEL

ΣΕΖΑΡ ΦΡΑΝΚ

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ
ΣΠΥΡΟΥ ΣΚΙΑΔΑΡΕΣΗ

"ΜΟΥΣΙΚΗ ΚΙΝΗΣΙΣ.,
ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

ΣΕΖΑΡ ΦΡΑΝΚ

I

Η ΖΩΗ ΤΟΥ

Ὁ Σεζάρ Φράνκ καταγόταν ἀπὸ παλιὰ βελγικὴ γενιά, ποὺ εἶχε νὰ ἐπιδείξει μερικὲς ἀξιόλογες προσωπικότητες, ὅπως π.χ. τὸν Ἱερώνυμο Φράνκ, ποὺ γεννήθηκε στὰ 1554 καὶ ἦταν ζωγράφος τοῦ βασιλιᾶ τῆς Γαλλίας Ἑρρίκου τοῦ 3ου. Ὁ πατέρας του ἔμενε στὸ Λιμπουργκ· μὰ στὰ 1822 πῆγε κι ἐγκαταστάθηκε στὴ Λιέγη, ὅπου γεννήθηκαν τὰ δυὸ του παιδιά, ἀπὸ τὰ ὁποῖα τὸ ἕνα, ὁ Σεζάρ - Ὡγκύστ· ποὺ ἔμελλε νὰ δοξάσει τὴ γενιά του ὅσο κανεὶς ἄλλος ἀπὸ τοὺς προγόνους του — γεννήθηκε τὸ Δεκέμβρη τοῦ 1822.

Ἡ περιοχή τῆς Λιέγης εἶναι πλούσια: ἡ φύση σκορπίζει σ' αὐτὴ τὰ δῶρα τῆς πλουσιοπάροχα, τόσο στὴν ἐπιφάνεια ὅσο καὶ στὰ ἔγκατα τοῦ ἐδάφους τῆς· κι ἡ βιομηχανία τῆς, ποὺ τὴν εἶχαν ζημιώσει πολὺ οἱ πόλεμοι τῆς αὐτοκρατορίας, εἶχε ἀρχίσει μιὰ καινούργια ἀξιόλογη ἐξόρμηση ὅταν ἡ οἰκογένεια Φράνκ ἐγκαταστάθηκε στὴ Λιέγη. Μὰ ὁ πατέρας ἦταν ἕνας μικροῦ-πάλληλος τῆς τράπεζας, πικραμένος ἀπὸ τὴν ταπεινὴ καὶ φτωχικὴ ζωὴ ποὺ περνοῦσε καὶ ποὺ τὴ θεωροῦσε ἀνάξια τῆς ἱκανότητάς καὶ τῆς ἀξίας του. Τοῦ ἄρεσε νὰ συναναστρέφεται καλλιτέχνες κι ἦταν ἀποφασισμένος νὰ δημιουργήσει ἕνα βιρτουόζο μουσικό· καὶ γιὰ καλὴ του τύχη ὁ ἕνας ἀπὸ τοὺς δυὸ γιούς του ἔδειξε πὼς ἦταν προικισμένος γιὰ τὴ σταδιοδρομία ποὺ ὄνειρευόταν γι' αὐτὸν ὁ πατέρας του.

Ἡ Βασιλικὴ Μουσικὴ Σχολή, ποὺ ἰδρύθηκε στὴ Λιέγη τὸ 1827, τρία χρόνια μετὰ τὴ Βασιλικὴ Μουσικὴ Σχολὴ τῶν Βρυ-

ξελλών, και αναδιοργανώθηκε (1832) σε 'Ωδειο υπό την ύψηλη προστασία του Κράτους, βρισκόταν τότε σ' όλη της την άνθηση. 'Ο νεαρός Σεζάρ διακρίθηκε γρήγορα σ' αυτό το 'Ωδειο κι ο πατέρας του άρχισε να έκμεταλλεύεται από νωρίς τις επιτυχίες του γιου του. Περιέφερε λοιπόν το νεαρό πιανίστα από τη Λιέγη στη Γάνδη, περνώντας από τη Λουβέν, τις Βρυξέλλες και τις Μαλιν, κι εισέπραξε μερικά χρήματα επίδεικνύοντας το νεαρό Σεζάρ. Μά το παιδι αυτό είχε τόσο ταλέντο, ώστε αυτές οι πρώιμες επιτυχίες του άνι να τον μεθύσουν τον παρακίνησαν να έπιδοθει σε σοβαρότερες μουσικές σπουδές· κι όταν ο πατέρας του, σπρωγμένος από την έπιθυμία ν' άπλώσει πιό πολύ τη φήμη του γιου του και να δυναμώσει το ταλέντο του, τον πήγε στο Παρίσι, το 1835, για να τον παραδώσει στο διάσημο καθηγη Ράιχα, το παιδάκι ένωσε την ψυχή του να πλημμυρίζει από υπέρτατη χαρά. Στα ιδιαίτερα λοιπόν μαθήματα που του έδωσε αυτός ο καθηγητής της σύνθεσης, βρήκε τα θεμέλια της τεχνικής εκείνης, που, με τις δικές του ικανότητες, θα έφερνε αργότερα σε υπέρτατο σημείο τελειότητας. 'Η σπουδή του λοιπόν κοντά στο Ράιχα, αν και βραχύχρονη, στάθηκε αποφασιστική για τη σταδιοδρομία του. Κι αυτός ο Τσέχος καθηγητής, που, από το 1818, δίδασκε τόσο υπέροχα στο Κονσερβατουάρ του Παρισιοῦ, άξιζει να θεωρηθεί σαν ο κυριώτερος δάσκαλος του Σεζάρ Φράνκ.

Την εποχή εκείνη διηύθυνε δικτατορικά το Κονσερβατουάρ ο 'Ιταλός συνθέτης Κερουμπίνι, που έφερνε άπιστευτες δυσκολίες στους ξένους που έπιθυμούσαν να μπουν σ' αυτό το άνώτατο μουσικό ίδρυμα· μά ο εξαίρετος Τσίμερμαν, ονομαστός πιανίστας και κοντραπουντίστας, ένδιαφέρθηκε για το νεαρό Βέλγο και τον διευκόλυε να γίνει δεκτός στο Κονσερβατουάρ.

Το 1833 άπενεμήθη ένα «τιμητικό βραβείο», έξαιρετική διάκριση, στο Φράνκ, που, άπροειδοποίητα, έκαμε τον άθλο να παίξει μιá τρίτη χαμηλότερα το **Κοντσέρτο σε λά έλάσσονα** του Χοϋμελ, που του το έδωσαν να το έκτελέσει όταν τον έξέταζαν στην άνάγνωση «έκ πρώτης όψεως». Κατάπληκτη τότε

ἡ ἐξεταστικὴ ἐπιτροπὴ ἔκρινε πῶς ἓνας τέτοιος σούθωρμητος ἄθλος ἄξιζε μιὰ ξεχωριστὴ τιμητικὴ διάκριση.

Τὸ 1840 πῆρε παμψηφεί τὸ βραβεῖο τῆς φούγκας (στὴν τάξη τοῦ Λεμπόρν), καὶ τὸν ἐπόμενον χρόνον τὸ βραβεῖο τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ ὀργάνου.

Ὁ Βενσάν ντ' Ἐντὺ διηγόταν, σύμφωνα μὲ τὴν ἀφήγησιν τοῦ ἴδιου τοῦ Φράνκ, πῶς, τὸν καιρὸ πού ἀπουσάζε ὁ Κερουμπίνι—πού σίγουρα ἔνωθε κι ἐκτιμοῦσε τὸ ταλέντο τοῦ ἐξεταζόμενου νεαροῦ—διέφυγε ἀπὸ τὴν προσοχὴ τῆς ἐξεταστικῆς ἐπιτροπῆς τὸ ἀντιστιχικὸ ἀνακάτεμα τοῦ κυρίου θέματος τῆς φούγκας μὲ τὸ ἐλεύθερο θέμα, πού τοῦ τὰ ἔδωσαν σὲ δυὸ διαδοχικὰς ἐξετάσεις· πῶς οἱ ἐξεταστὲς του, ἐξαγριωμένοι ἀπὸ τὸν πλοῦτον καὶ τὸ περίπλοκον τῶν ἀναπτύξεων του δὲν τοῦ ἔδωσαν οὔτε ἓναν ἀπλὸν ἔπαινον· καὶ τέλος πῶς, ὕστερα ἀπὸ τὶς διαμαρτυρίαις τοῦ καθηγητῆ του Μπενουά, πού τοὺς ἐξήγησε τὸν καινούργιον αὐτὸ ἄθλον τοῦ μαθητῆ του, «οἱ κύριοι αὐτοὶ ἀποφάσισαν νὰ δώσουν στὸ νεαρὸ ἓνα **δεύτερον** βραβεῖο ἐκκλησιαστικοῦ ὀργάνου!»

Σ' ἐπίμετρο τῆς κακοτυχίας του, ὁ Φράνκ, πού—παρὰ τὴν ἀπογοήτευσιν πού δοκίμασε ἀπ' αὐτὴν τὴν ἀποτυχίαν, ἦταν καταγοητευμένος ἀπὸ τὸ μουσικὸ περιβάλλον τοῦ Παρισιοῦ—ἔλαβε ἓνα γράμμα ἀπὸ τὸν πατέρα του, πού τὸν ἀνακαλοῦσε στὴ Λιέγη, ἀνυπόμονος νὰ ἐκμεταλλευτεῖ ὕλικά τὶς ἐπιτυχίας τοῦ γιοῦ του, καὶ πού, νομίζοντας ὅτι ἡ ἰδεωδέστερη, ἀπὸ ἐμπορικὴ ἄποψιν, σταδιοδρομία ἐνὸς μουσικοῦ εἶναι ἡ σταδιοδρομία τοῦ πιανίστα, λογάριάζε ἀπὸ πρὶν τὶς εἰσπράξεις πού θὰ τοῦ ἀπέφεραν τὰ κοντσέρτα πού θάδινε ὁ γιός του. Κι ὁ Σεζάρ ἀναγκάστηκε νὰ ὑποκύψει στὴν πατρικὴ προσταγὴ καὶ νὰ ἐπιστρέψει στὴ Λιέγη τὸ 1842.

Μὰ φαίνεται πῶς οἱ προσδοκίαις τοῦ πατέρα δὲν πραγματοποιήθηκαν στὸ Βέλγιον· ἔτσι δυὸ χρόνια ἀργότερα, ὀλόκληρη ἡ οἰκογένεια Φράνκ ἐγκαταστάθηκε στὸ Παρίσι. Μὰ ὁ πατέρας ἐξακολουθεῖ νὰ εἶναι πεισματάρης κι ἀλύγιστος· ἐπιβάλλει στὸ γιό του ν' ἀκολουθήσῃ τὴν καριέρα τοῦ καθηγητῆ τοῦ

πιάνου, βρίσκοντάς τη πιό έπικερδή, και τόν έμποδίζει ν' ακολουθήσει τήν κλίση του για τή σύνθεση· ή του τò έπιτρέπει, υπό τόν όρο όμως νά γράφει φανταχτερά κι ευχάριστα κομμάτια για πιάνο, για νά του αποφέρουν μεγαλύτερα κέρδη. Κι ό γιός του αναγκάζεται νά τόν ύπακούσει. Πάντως, στο έργο που ό ίδιος καθόρισε σάν πρώτη του δημιουργία (**Τρία τρίο για πιάνο, βιολι και βιολοντσέλο, αφιερωμένα στη Μεγαλειότητά του τò Λεοπόλδο τόν Ιο, βασιλιά τών Βέλγων, από τò Σεζάρ—Ωγκύστ Φράνκ, από τή Λιέγη**), δέ μπόρεσε νά μὴν έκδηλώσει τήν κλίση του για τούς θεματικούς συνδυασμούς και για τήν έξω από τά συνηθισμένα αρχιτεκτονική του. Έτσι τά έργα αυτά, παρά τίς άδειότητες και τή φλυαρία που παρουσιάζουν, είναι πλούσια σε ύποσχέσεις. Σ' αυτά τά περιεργα δοκίμια διαβλέπουμε τήν ύπαρξη και τήν ενέργεια του δραματικού αίσθήματος που θά δώσει άργότερα στα μεγάλα οργανικά έργα του Φράνκ τόν Ιδιάζοντα χαρακτήρα τους και τή γιομάτη πάθος άνησυχία, που προβάλλει άνέμεσα από σελίδες όλο μακαριότητα, και που φτάνει συχνά ως τήν άγωνία. Τά δοκίμια αυτά μäs ξαφνιάζουν πραγματικά με τò συνταίριασμα τών πιό σπάνιων προθέσεων και τών όχι τόσο νέων τύπων που μäs παρουσιάζουν, καθώς και με τήν αξιόλογη εξέλιξη μίας τολμηρής τεχνικής στο πιάνο, και τή χρησιμοποίηση μεθόδων τών παρακμασμένων κλαβερινιστών, που ό Φράνκ τίς παρουσιάζει ανανεωμένες. Έτσι όπως είναι τά τρίο αυτά, συμπεριλαμβανομένου και του τέταρτου τρίο (op. 2), παρουσιάζουν ένα ένδιαφέρον, που έξηγεί τò γιατί ό Λιστ, που σ' αυτόν είναι αφιερωμένο τò τέταρτο τρίο, είχε γοητευτεί τόσο πολύ από τήν τέχνη του Φράνκ, όπου άπεκαλύπτετο μιά πραγματική προσωπικότης.

Ύστερα άπ' αυτή τήν έκδήλωση του πρώιμου ταλέντου του, άνοιχτηκε στο Σεζάρ Φράνκ μιά μεγάλη περίοδος άβειαιότητας και μετριότητας. Κι αυτό σίγουρα όφείλεται στην τυραννικά καταθλιπτική τακτική του πατέρα Φράνκ, που θεωρούσε πως κάθε λεπτό που αφαιρούσε ό Σεζάρ από τò έπάγ-

γελμά του σάν πιανίστα ἦταν πραγματικὴ κλοπὴ· κι αὐτὸ τὸν ἐξαγρίωνε καὶ τὸν ἔκανε νὰ πικραίνει τὸ γιό του μὲ δριμύτατες παρατηρήσεις. Ἐφτανε μάλιστα σὲ σημεῖο νὰ ὑπολογίζει τὸν ἀκριβὴ χρόνο ποὺ χρειαζόταν στὸ Σεζάρ γιὰ νὰ διανύει τὶς ἀποστάσεις ποὺ χώριζαν τὰ σπίτια τῶν μαθητῶν του. Ἐπέβλεπε τὶς δουλιές τοῦ συνθέτη καὶ δὲ μπορούσε συγχωρεῖ τὸ ὅτι τὸ πιάνο δὲν ἦταν πάντα ὁ πρωταγωνιστὴς σ' αὐτὲς τὶς δουλιές του. Αὐτὸς λοιπὸν ὁ τρομερὸς ἄνθρωπος εἶχε πάντα ἀκαταμάχητα ἐπιχειρήματα: «Ἄν δὲν ὑπακούσεις, ἔλεγε στὸ γιό του, θὰ ὑποφέρει ἡ μητέρα σου!» Κι ὁ φτωχὸς Σεζάρ ὑπάκουε.

Μιά μέρα ὅμως, κυριεμένος ἀπὸ τὴν ἀνάγκη νὰ ἐκδηλωθεῖ, ἔγραψε πάνω σὲ στίχους τοῦ Ρεμπούλ τὸν **Ἄγγελο καὶ τὸ παιδί**, ἀπλὴ καὶ συγκινητικὴ μελωδία, ποὺ δυστυχῶς δὲ μπόρεσε νὰ τὴν προφυλάξει ἀπὸ τὴν πατρικὴ ὀργή. Ἐξῶ φρενῶν ὁ γέρο Φράνκ τὴν ξέσκισε, μόλις ἔπεσε στὰ χέρια του. Τότε, ὁ δυστυχισμένος γιὸς του ἔφυγε, γεμάτος πικρία καὶ πῆγε στὴς Κάς Ντεμουσώ, ἡθοποιοῦ τῆς Γαλλικῆς Κωμωδίας, ποὺ τοῦ εἶχε ἐμπιστευθεῖ τὴ μουσικὴ διαπαιδαγώγηση τῆς κόρης της. Ἡ πονόψυχη λοιπὸν αὐτὴ κυρία, συγκινήθηκε πολὺ ἀπὸ τὴν ἀπελπισία τοῦ συνθέτη καὶ τὸν ὑποχρέωνε, ἀπὸ τότε, νὰ παίρνει μερικὲς ὥρες ἀπὸ τὸ μάθημα ποὺ ἔκανε στὴν κόρη της καὶ νὰ τὶς ἀφιερώνει — στὸ σπίτι της καὶ μακριὰ ἀπὸ τὴ σκληρὴ πατρικὴ ἐπίβλεψη—στὸ δαιμόνιο τῆς μουσικῆς του ἔμπνευσης.

Ἡ μητέρα ὅμως τοῦ Σεζάρ Φράνκ ἤθελε ν' ἀκολουθήσει ὁ γιὸς της τὴν κλίση του γιὰ τὴ σύνθεση. Γι' αὐτὸ σιγά-σιγά τοῦ δυνάμωσε τὴν αὐτοπεποίθηση, ποὺ σχεδὸν τοῦ ἔλειπε ἐντελῶς, καὶ τὸ αἶσθημα τῆς ἀνεξαρτησίας, ποὺ ἐπὶ τόσοσιν καιρὸν τοῦ τὸ καταπίεζε ὁ ἐγωϊσμὸς τοῦ πατέρα του.

Τὸ σεβασμὸ, ποὺ ὁ τόσο ὑποταγμένος στὶς πατρικὲς τυραννικὲς προσταγὰς γιὸς ἔδειχνε γιὰ τὸν πατέρα του, τὸν ἀντλοῦσε ἀπὸ τὰ βασιεῖα χριστιανικὰ αἰσθήματά του. Κι ὅμως ὁ Φράνκ δὲν ἦταν καθόλου θρησκὸκληπτος κι ἡ θρησκευτικὴ του ζωὴ δὲν ὑποτάχθηκε ποτὲ στὶς τυπικὲς λατρευτικὲς ἐκδηλώ-

σεις. Μά ήταν ένας πιστός και άγνός οπαδός του Χριστού κι από πολύ νέος είχε για οδηγό στην καθημερινή του ζωή τό Εύαγγέλιο. Στην επί του "Όρους Όμιλία εύρισκε τούς κανόνες τής ανθρώπινης ζωής, και μπορούμε νά πούμε πώς οί **Μακαρισμοί** καθοδήγησαν τή δική του ζωή. Στάθηκαν γι' αυτόν, από νωρίς, τό αντίκειμενο τών θρησκευτικών του στοχασμῶν κι ανάμεσα σι' ανέκδοτα έργα του, ένα συμφωνικό απόσπασμα, πού ή σύνθεσή του χρονολογείται από τό 1845, έχει για τίτλο τό όνομα του έργου, πού παρουσίασε ύστερα, από τριάντα χρόνια, με πιό μακρόπνοη μορφή: **Μακαρισμοί**.

Ή γραμματική κι ή έπιστημονική του μόρφωση είχαν παραμεληθει· και σ' αυτό φταει ό πατέρας του, πού τόν έκμεταλλευόταν γυρίζοντάς τον κ' επιδειχνοντάς τον έδω κι έκει, σ' ήλικία πού ό γιός του έπρεπε νά έπιδοθει στή γενικώτερη μόρφωσή του. "Έτσι ό Σεζάρ Φράνκ δέ μπόρεσε ν' άποχτήσει τις άπαραίτητες για έναν άνώτερο καλλιτέχνη γνώσεις. Γι' αυτό τόν βλέπουμε νά ζευγαρώνει τή μουσική του, τήν τόσο μεστή σέ νόημα και συγκίνηση, με πανάθλια ποιητικά κείμενα, πού ό συνθέτης δέ μπορούσε, λόγω τής έλλειπous του μορφώσεως, ν' αντιληφθει τις άτέλειές τους. Ή γυναίκα του προσπάθησε, έστω και όψιμα, νά του δώσει κάποια κλασική μόρφωση. Πρέπει νά πούμε έδω ότι ό Φράνκ είχε παντρευτει τήν κόρη αύτης τής καλόκαρδης καλλιτέχνιδος, πού άνοιξε λαθραία τήν πόρτα του σπιτιού της στο νεαρό συνθέτη, πού τόν κατάτρεχε ή στενοκέφαλη και στενόκαρδη νοοτροπία του πατέρα του. Ή κυρία Σεζάρ Φράνκ,—άναθρεμένη αύστηρά από τή μητέρα της, πού, παρ' όλο πού ήταν αύτή ή ίδια ήθοποιός, δέ θέλησε ν' άκολουθήσει κι ή κόρη της τό ίδιο έπάγγελμα—δέν πήγαινε στή «Γαλλική Κωμωδία» παρά μόνο σαν θεατής. "Όταν λοιπόν παντρεύτηκε, στα 1848, τόν καθηγητή της τής μουσικής, πάσχισε νά του γνωρίσει τό ρεπερτόριο τών κλασικών θεατρικών έργων· μά ό Φράνκ παρακολούθησε άνόρεχτα αύτές τις παραστάσεις και συχνά άποκοιμιώταν τήν ώρα πού παιζόταν πάνω στή σκηνή οί πιό συγκλονιστικά τραγικές σκηνές.